

Funktionsrätts- konventionen 2021, en uppföljning

AVSNITT 1. I december 2006 antog FN konventionen om mänskliga rättigheter för människor med funktionsnedsättning.

Regeringen beslutade den 15 mars 2007 att underteckna konventionen och det fakultativa protokollet. Undertecknandet skedde den 30 mars 2007. Den 4 december 2008 beslutade regeringen att ratificera konventionen och det fakultativa protokollet och ratifikationsinstrumentet deponerades hos FN:s generalsekreterare den 15 december 2008.

Konventionen och protokollet trädde i kraft den 3 maj 2008 och för Sverige trädde de i kraft den 14 januari 2009.

En stat som har antagit konventionen ansvarar för att rättigheterna förverkligas på alla samhällsnivåer, nationellt, i regioner och landsting och i landets alla kommuner. Konventionen kan användas som riktlinjer för vilka åtgärder som behövs för att människor med funktionsnedsättning ska få sina mänskliga rättigheter uppfyllda.

Konventionen är också ett bra och viktigt stöd i handikapprörelsens intressepolitiska arbete.

Konventionen skall se till att människor med funktionsnedsättning får full och lika tillgång till sina mänskliga rättigheter. Konventionen ger således inte några nya rättigheter. Den tydliggör vad redan befintliga rättigheter innebär i förhållande till människor med funktionsnedsättning.

Konventionens syfte är att främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter och alla grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning samt att främja respekten för deras lika värde.

Personer med funktionsnedsättning innefattar bland annat personer med varaktiga

fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som alla andra.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning består av ett förord och 50 artiklar. Artiklarna 1–4 beskriver de grundläggande principerna. Artiklarna 5 – 30 är rättighetsartiklar.

Rättighetsartiklarna går metodiskt igenom olika områden, bland annat hälsa, utbildning, familjeliv, habilitering och rehabilitering, arbete, rättsligt skydd, sport och fritid.

Konventioner är juridiskt bindande dokument för stater som ratificerat dem, det vill säga undertecknat och åtagit sig att följa dem. Landets lagstiftning ska stämma överens med de krav som konventionen ställer. Detsamma gäller hur lagarna tillämpas. Annars begår landet konventionsbrott.

Min genomgång av funktionsrättskonventionen är indelade i följande avsnitt:

Avsnitt 1: Inledning, med grunder och översikt.

Avsnitt 2: Grundläggande principer, artiklarna 1–4.

Avsnitt 3: Övergripande om rättigheter, artiklarna 5–11.

Avsnitt 4: Om likhet inför lagen, artiklarna 12–20.

Avsnitt 5: Om yttrandefrihet, tillgång till information, respekt för privatliv, tillgång till utbildning och en god hälsa, samt rätten till arbete och sysselsättning, artiklarna 21–27.

Avsnitt 6: Artiklarna 28 – 30 handlar om levnadsstandard, trygghet och möjlighet att delta i det offentliga livet som alla andra. Artikel 33 handlar om nationellt genomförande och övervakning.

Funktionsrättskonventionen – en uppföljning

Avsnitt 1: Inledning

Jag har just färdigställt LSS-skolan 2021 här på HejaOlika. LSS är en unik lag för Sverige som bygger på internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter, beskrivna i några FN-konventioner.

Eftersom de på samma sätt som LSS är lagar som styr möjligheterna och ger förutsättningar för att personer med funktionsnedsättning skall få ett liv som alla andra, vill jag här på HejaOlika beskriva Funktionsrättskonventionen eller som den formellt heter "Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning". Den används ofta av funktionshinderrörelsen, enskilt eller som ett komplement till LSS.

Konventionen benämns ofta med förkortningen CRPD, som står för "Convention on the Rights of Persons with Disabilities" dvs. det engelska namnet på konventionen.

Men när vi använder CRPD är risken att det stora flertalet som vi brukar benämna "allmänheten" inte förstår vad vi pratar om. Så vi bör nog tala och skriva om "FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning".

Jag hittade dock en enklare men fullt begriplig benämning som generaldirektören för MFD, Myndigheten för delaktighet, skrev om på sin blogg inför FN-dagen den 24 oktober 2016, till minne av att FN-stadgan trädde i kraft denna dag 1945. Då hade CRPD funnits i nära 10 år. Det generaldirektören föreslog var "Funktionsrättskonventionen". Inte alls dumt då Handikappförbunden, HSO, i maj 2017 bytte namn till "Funktionsrätt Sverige".

Jag kommer att använda detta begrepp ibland, men oftast för tydligheten skall använda "FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning". Jag kommer att försöka undvika att använda CRPD.

Vad är grunden för mänskliga rättigheter?

Mänskliga rättigheter är en minimistandard för vilka rättigheter som gäller alla människor. De bygger på nedanstående grundläggande principer.

En stat som antagit konventionen har också ansvar för att rättigheterna förverkligas. Varje rättighet för en individ är en skyldighet för staten.

Alla människor är lika i värde och rättigheter

Alla människors behov är lika viktiga och måste ligga till grund för hur ett samhälle utformas. Alla resurser måste användas på ett sådant sätt att varje individ får lika möjligheter att delta i samhället.

Rättigheterna gäller alla människor

Detta gäller oavsett ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, sexuell läggning, funktionsnedsättning, egendom, börd eller ställning i övrigt.

De mänskliga rättigheterna är universella

En kränkning av en rättighet är en kränkning oavsett var i världen den sker. Genomförandet av rättigheterna skiljer från land till land beroende på en rättighets art och landets resurser.

De mänskliga rättigheterna är odelbara och inbördes beroende av varandra

Det kan till exempel vara svårt att tillgodogöra sig rätten till utbildning om man inte har mat för dagen. Utan utbildning kan det i sin tur vara svårare att ta del i den politiska processen.

Konventioner är juridiskt bindande

Konventioner är juridiskt bindande dokument för stater som ratificerat dem, det vill säga undertecknat och åtagit sig att följa dem. Landets lagstiftning ska stämma med de krav som en konvention ställer. Detsamma gäller hur lagarna tillämpas. Annars begår landet konventionsbrott.

Bygger på konventionen om mänskliga rättigheter från 1948

Funktionsrättskonventionen är baserad på 1948 års FN-konvention om mänskliga rättigheter, som i sin **Artikel 1** säger att "*alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De har utrustats med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap*".

Och fortsätter i **Artikel 2**

Var och en är berättigad till alla de rättigheter och friheter som uttalas i denna förklaring utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt. Ingen åtskillnad får heller göras på grund av den politiska, rättsliga eller internationella status som råder i det land eller det område som en person tillhör, vare sig detta land eller område är oberoende, står under förvaltarskap, är icke-självstyrande eller är underkastat någon annan begränsning av sin suveränitet.

Artikel 6

Var och en har rätt att överallt erkännas som en person i lagens mening.

Artikel 7

Alla är lika inför lagen och är berättigade till samma skydd av lagen utan diskriminering av något slag. Alla är berättigade till samma skydd mot alla former av diskriminering som strider mot denna förklaring och mot varje anstiftan till sådan diskriminering.

Artikel 8

Var och en har rätt till verksam hjälp från sitt lands nationella domstolar mot handlingar som kränker hans eller hennes grundläggande rättigheter enligt lag eller författning.

Artikel 10

Var och en är på samma villkor berättigad till en rättvis och offentlig förhandling vid en oberoende och opartisk domstol vid prövningen av hans eller hennes rättigheter och skyldigheter.

Artikel 22

Var och en har, i egenskap av samhällsmedlem, rätt till social trygghet, och är berättigad till att de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som krävs för

hävandendet av hans eller hennes människovärde och utvecklingen av hans eller hennes personlighet, förverkligas genom nationella åtgärder och mellanfolkligt samarbete i enlighet med varje stats organisation och resurser.

Artikel 25

Var och en har rätt till en levnadsstandard tillräcklig för den egna och familjens hälsa och välbefinnande, inklusive mat, kläder, bostad, hälsovård och nödvändiga sociala tjänster samt rätt till trygghet i händelse av arbetslöshet, sjukdom, invaliditet, makas eller makes död, ålderdom eller annan förlust av försörjning under omständigheter utanför hans eller hennes kontroll.

Vad säger 2006 års Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning?

En stat som har antagit konventionen ansvarar för att rättigheterna förverkligas på alla samhällsnivåer, nationellt, i regioner och landsting och i landets alla kommuner. Konventionen kan användas som riktlinjer för vilka åtgärder som behövs för att människor med funktionsnedsättning ska få sina mänskliga rättigheter uppfyllda.

- Identifierar och förtydligar att mänskliga rättigheter även omfattar människor med funktionsnedsättning.
- Gör att var och en kan se vilka rättigheter som finns.
- Läger fast samhällets ansvar för att mänskliga rättigheter ska förverkligas för människor med funktionsnedsättning.
- Ger handikappprörelsen rätt att vara delaktig i beslutsfattande som rör människor med funktionsnedsättning och rätt att delta fullt ut i övervakningen av hur konventionen efterlevs.

Konventionen består av ett förord och 50 artiklar.

Cirka hälften av artiklarna innehåller rättigheter. En stor del av artiklarna är så kallade procedurregler. De beskriver praktiska frågor, som hur och när konventionen träder i kraft, hur övervakningen av efterlevnaden av konventionen ska gå till osv. Här har vi valt att främst lyfta fram de artiklar som innehåller rättigheterna.

Konventionen består av:

- ett förord,
- artiklarna 1–4 som beskriver grundläggande principer,
- artiklarna 5–30 som är rättighetsartiklar
- artiklarna 31–50 som är procedurregler. De reglerar hur genomförande, uppföljning och övervakning av konventionen ska gå till.

Vad säger rapporten "Respekt för rättigheter" i sin sammanfattning?

Rapporten "Respekt för rättigheter?" är civilsamhällets granskning av hur Sverige

lever upp till funktionsrättskonventionen. Det är en lång rad olika organisationer, däribland Funktionsrätt Sverige, som tillsammans gjort granskningen. Rapporten pekar på många brister, men lika många förslag till förändringar. Förslagen riktar sig till regering, riksdag och beslutsfattare i regioner och kommuner.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning har gällt i drygt tio år i Sverige. Under 2019 har flera ideella organisationer gått samman för att undersöka hur Sverige lever upp till alla konventionens artiklar. Vår samlade bild är att utvecklingen har gått bakåt på flera områden, trots att Sverige är ett av världens rikaste länder med en blomstrande ekonomi de senaste åren.

I denna rapport presenterar vi förslag till åtgärder för att vända den negativa trenden, genomföra konventionen och anta ett rättighetsperspektiv för personer med funktionsnedsättning. I april 2014 fick Sverige många rekommendationer från FN:s övervakningskommitté för konventionen. Vi har gått igenom denna "att-göra-lista" till regeringen och kan konstatera att ingen rekommendation ännu kan anses åtgärdad eftersom de flesta inte hanterats alls, ingen har genomförts fullt ut eller lett till mätbar effekt. Lagstiftningen har till exempel bara delvis skärpts för bristande tillgänglighet som diskriminering. Luckor finns kvar och det förebyggande arbetet som konventionen kräver har stått stilla.

Ett tydligt exempel på avsaknad av ett rättighetsperspektiv i regering, domstolar och förvaltning är hur personlig assistans har framställts som ett "kostnadsproblem" för att legitimera nedskärningar i budget, i domstolsavgörande och i Försäkringskassans tolkning av dessa domar.

Sverige som en gång var ett föredöme med den första rättighetslagstiftningen, LSS, som en social innovation, är numera det land i Europa där risken för fattigdom för personer med funktionsnedsättning ökar snabbast sedan 2008. Inom några områden har tillfälliga satsningar gjorts, men de har inte fått effekt. Klyftorna ökar för oss som möter funktionshinder när det gäller många områden kopplade till de globala målen.

Vi har slagit samman och sammanfattat några av förslagen i rapporten:

- Säkerställ att ett rättighetsperspektiv för personer med funktionsnedsättning integreras i alla beslutsfattande offentliga organ
- Identifiera och åtgärda luckor i befintlig lagstiftning för att genomföra och utkräva rättigheterna i konventionen
- Ändra kommittéförordningen genom att införa krav på konsekvensanalyser som rör rättigheter för personer med funktionsnedsättning inför ny svensk lagstiftning
- Säkerställ att personer med funktionsnedsättning skyddas mot hatbrott och förtal i grundlag och brottsbalken i likhet med andra skyddade grupper
- Genomför inkluderande budgetprocesser nationellt, regionalt och lokalt med syftet att minska ojämlikhet för hela befolkningen och redovisning av beaktande av åtaganden och progressivt genomförande av rättigheter i konventionen
- Ta fram en handlingsplan för att undanröja hinder för tillgänglighet och integrera

universell utformning i all offentligt finansierad forskning och utveckling

- Tilldela tillräckliga resurser för att säkerställa rätten till ett självbestämt liv, med möjlighet att välja var och med vem man vill bo. Förhindra att barn och vuxna med funktionsnedsättningar skiljs från sina familjer och att nya institutioner bildas*
- Prioritera arbetet med att utjämna ojämlikhet i rättigheter för personer med funktionsnedsättning som rör globala mål för fattigdom, hälsa, utbildning, arbete, försörjning, boende, resande, trygghet och inflytande*
- Säkerställ tillgång till rättsväsendet, rättshjälp och effektiva rättsmedel för att utkräva rättigheter i domstol*
- Tillsätt en maktutredning med ett rättighetsperspektiv som omfattar personer med funktionsnedsättning*
- Upprätta indikatorer för uppföljning av hela konventionen och de globala målen för att stärka rättigheter över hela landet*
- Säkerställ att organisationer som representerar personer med funktionsnedsättning har goda förutsättningar att verka självständigt och är aktivt involverade i beslut och övervakning av konventionen*

Riksdagen beslutade 2017 om ett nytt mål och inriktning för funktionshinderpolitiken kopplat till mänskliga rättigheter, men fortfarande saknas den helhetssyn riksdagen efterfrågade. Vi välkomnar att ett rättighetsperspektiv har stärkts för barn och hbtqi-personer i lagstiftning och budget. Nu ser vi fram emot att Sverige etablerar en politik som bygger på rättigheter för hela variationen i den mänskliga mångfalden, inklusive personer med funktionsnedsättning med utgångspunkt i våra förslag.